

236 nepopulární fasoně. A také oni umírají statečně, nezlomeni, se vztýčenou hlavou a se zhrdou na bílém, myšlenkami pobledlém čele, se zhrdou k davu, který tísni se, kanibalský vítěz, pod jejich popravištěm.

Jaký dvojí krásný příklad, jehož není možno docenit!

Kde všecky ctnosti pohasly, kde nebe je temné tmou popůlnoční, tam ještě svítí poslední světlo nebeské: statečnost v zoufalství, zhrda časným úspěchem.

A od nich, věřím, rozžehnou se jednou zase všechna ostatní světla pozemská.

Poslední jasní dnové

237

Vystupují jako bubliny, tak lehcí, vzdušní, duhovým a perleťovým svitem hrající, tito poslední, jasní dnové podzimní, svítí a září chvíli jako ony, ale nehřejí právě jako ony a zapadají a rozplývají se, dříve než se naděješ, do večerních šmouh, dýmů, par a mlh.

A starci v žlutnoucích parcích, vyhřívající své ustydle kostry na odpoledním slunci, kývají za nimi moudře dlouhými, ztrpkými a uvadlými obličejí a míní s rozšafnou čítankovou moudrostí: „Jsou poslední, proto jsou tak krásní. Všecko poslední, co nemá zítřka, jest takto odříkavě krásné.“

Ale dívky, zavěšené do svých milenců, smějí se za nimi bleskem svých zoubků a míní: „Jsou první, proto jest třeba usmáti se za nimi. První z mrazivě dráždivých, první z těch, do nichž vneseme svůj vnitřní žár a oheň. Hoj, jak hřeje a pálí to uvnitř, když mráz šlehá a vítr dýchá zvnějška! Kéž celý svět promění se v jeden obrovský měch, plný větrů a mrazů! Kéž celý svět duje a duje; tím výše budou šlehati naše ohně!“

Jest podzim a svět rozstoupil se do ohromných dálek. Ano, do ohromných dálek, nekonečně, nekonečně větších než v létě, kdy slunce leželo nad zemí jako nesmírná rozčepýřená ohnivá kvočna a proměňovalo ji v jakousi nesmírnou dusnou kukaň. Bylo jako dělnice plná pospěchu, těžká, osmahlá, hmotou zaujatá dělnice; a tvrdé, drsné, barbarské byly žhavé ruce, do nichž bralo rostliny i živočichy a jimiž pudilo z nich a vyhánělo z nich všecky možnosti životní. Teď staly se skutečností, čímsi hotovým a dovršeným, a není již možno nic doplňovati ani opravovati. A tak jest to dobře.

Těchto materiálních starostí zbavila se země.

Zduchověla, a to jest tak krásné.

Slunce stojí nyní vysoko, jako stává jindy jen měsíc, tato chladná a neplodná hvězda; a jako měsíc z vysoka lije na zemi vybledlou, idealisovanou, duchovou zář. Země přestala být dílnou a stala se jevištěm všech lehkých, duchových a vzdušných živlů v přírodě. Vyvýtalo se dokonce i nebe a připravilo bezestopé dráhy pro tahy větrů a ptáků. Svět patří lehkým, volá podzim; blah, kdo jsi v létě pěstoval svá křídla a jejich let; nyní přišel čas, kdy jich užiješ a vyzkoušíš!

To jest řeč, které rozuměli vždycky básníci. Proto tolik jich od Miliona do Nietzscheho milovalo podzim; proto v tolika z nich vybuřoval poslední a nejsladší síly; proto tolika z nich rostla v něm křídla a šířila se zpěvnou vlnou hrud! Podzim nebyl jim ztělesnění rozšafných stařeckých moudrostí, které dávají za pravdu mravenci proti cvrčkovi nebo motýlovi. Podzim byl jim dobou slibů a nadějí, dobou duchového zrání i duchového kvasu zároveň. Stáli k podzimu v téměř poměru jako děti nebo mladé dívky: čekali-li od něho co, byla to jen bezděčná strava pro jejich vnitřní žár a oheň, vítr pro jejich vnitřní ohniště. Čekali opojení svého zraku ohňostrojem plápolavých barev, třeba je rozstříkl štětec smrti po mroucí tváři země. Toužili viděti poslední zahýření bezúčelnosti a milovali v podzimu poslední hru a poslední tanec nad propastí, všemu navzdory. Tak tomu chtěla jejich logika, která se ráda a vědomě přidružuje povrchu, podobna jsouc v tom logice žen a dětí.

Učíti se od nich měli by konečně jednou i dospělí. Kazatelé všech církví a církvíček zneužívají nádherného harlekýna a protea Podzimu k známým nudným popeleovým kázáním o pomíjivosti všeho pozemského a špatní veršovci jim v tom přisluhují. Podzim musí dodávati materiál k různým postním alegoriím a pod jeho krásnou pestrou třepetavou vlajkou pluje ošklivý kontraband neužitečných rozjímání o včasnosti každé askéze. Pod masku tohoto divokého druha s krásným plachým zvířecím očima, pod masku, potřísněnou štávou vytrysklou z hroznů, posazují se myšlenky zcela mu cizí.

Kdo napíše nám *estetiku podzimu*? Kdy bude se čeliti konečně té pošetilsti, která zmalicherňuje nesmírnou bezednou přírodu a ochočuje si ji pro své kuchyňské potřeby? Kdo řekne nám, jak příroda zde hýří z posledního, jak rozstupuje se v bezmezí všemi svými rozměry, jak sladce divoký jest její teplý dech v těchto dobách?

Více než sebedelšími pochmurnými záhrobními meditacemi získáš, budeš-li studovat na svých podzemních procházkách barvy, jimiž nítí se v těchto dnech listnaté stromové; více než neplodným trudem a marným přemítáním neodbytné nutnosti prospěješ své duši, budeš-li cvičit a bystřit prostě svůj zrak pro vnímání stupnice barevných odstínů a polotónů a svůj intelekt pro charakterisaci jejich.

Mluvívá se o podzimní *toaletě* smrti. Tato toaleta jest opravdu kočetná a mělo by to být každému poučením slušnosti a dobrých mravů. Marnivé umění znáti tuto toaletu a rozuměti jí jest mnohem nesnadnější a obtížnější než těžkokrevné umění postního rozjímání o prázdných truismech a loci communes. V Žaponsku zahrady s javorovým listím, nejkrásněji na podzim zbarveným, jsou cílem vycházek, a malíři nenasytí se nikdy pozorováním vši koketerie, kterou vkládá příroda do svého umírání. Je v tom gracie, jež rozbušuje srdce, jsou v tom rozmary a fantasie, které mohou vyloudit úsměv i na rty umírajícího.

V podzimu rozstupuje se svět a stává se širším. Jest to doba cestování. První cestují pavoučci, nesení svou přízí jako vzdušnou lodí. Pak cestují ptáci. Naposledy cestuje listí, rozmetávané větrem. Jaká rozkoš sledovati let ptáků přes Alpy, přes Lombardii, Apenniny, Řím, Neapol, Středozemní moře, Egypt, Saharu! Jaká moudrost v tom, vmýšleti se v jejich opojení a napodobiti krásnou zákonnost jejich dobrodružného pudu! Slavný mladý dánský básník napsal, že nebylo by většího štěstí než vidět chvíli svět očima mladých čápů, kteří po prvé cestují; jejich duševní vývoj za dobu této cesty, míní, musí býti cosi úžasného.

Proč lidské děti nemají těchto výhod jako děti ptačí?

Kde by mohl býti člověk, kdyby v době největší vnímavosti vydal se tolikerym a tak mocným dojmům a zkušenostem? Ale myslím nebude moci býti toho dlouho odpiráno již ani mladému člověku. Svět se rozširuje a žádá si lidí s mohutnějším dechem, s širší a volnější hrudí, s mocnějším rozpětím křídel. A přál bych si, aby děti, které vyvázejí ve vozíčkách po prvé nyní na podzim do parků, byly již z těch požehnaných, pro něž země nebude dosti široká. *Zatím* rozumím tomu muži, který míní, že není pramene větších rozkoší nad země, isný atlas. Rozevřítí si jej a sledovati cesty tažných ptáků, jaký zdroj podnětů pro živou obraznost! Kolik měst vidíš pod sebou vřítí jako světelné mlhoviny!

Kolik moří dout a zmítat se a tříštit se bílou pěnou o břehy! A jak jinými zdají se ti pak hvězdy, když na ně pohlédneš před půlnocí ze svého okna!

Starým lidem bývá cestování regeneračním prostředkem, obyčejně velmi pochybným; cesty přinášejí jim jen únavu, přetěžující duši dojmy, jichž nemůže již zpracovati, a vzpomínkami, z nichž nedovede již vyrůsti. Má-li míti duše zisku z cest, musí míti nejprve dost svěžesti, poddajnosti a plasticity, dost materiálu, z něhož jest možno hnísti a formovati. To všecko volá po duších mladých. Ty jediné jsou schopné prožít za den tolik, kolik neprožije starší člověk za týden, a vtěsnat obsah jednoho roku do jednoho týdne.

Moderní člověk, v tom shodneme se všichni, musí býti bohatší obsahově i formově než člověk starý. Musí býti zaplněn životem uvnitř i vně, a proto musí začít plnit se záhy; čím dříve, tím lépe. Všecka kultura může míti jen jeden smysl: nedati zakrněti žádnému z jeho orgánů, a možno-li, získati mu orgány nové. Co nejvíce látky přírodní vtěsnati do formy ducha, zpracovati ve formu duchovou. Dnešnímu mladému člověku jest třeba obojího: i přílivu přírodní látky, i stupňování duchové formy. Příroda, rozumí-li se jí dobře, jest jen nesmírná, bezedně propastná zásobárna ducha: desetitisíce existencí jsou v ní uvězněny, které touží ožítí a žítí ve vyšší formové řeči. Není možno nikdy zabratí lidskému duchu dosti přírody a nemůže se to státi dosti záhy.

V mladých duších měl by se přímo podporovati a uměle buditi jakýsi pud žravosti po přírodě: touha spásti z ní největší plochy, proběhnouti z ní největší prostory, přisvojiti si z ní co nejvíce plastických nápodob a zárodků.

Lidské mládě mělo by v sobě oživití všecky primitivní živočišné instinkty, které má společné s mláďetem zvířecím. Z nich jest i instinkt migrační, pud cestovatelský, který není nic jiného než jeden způsob, jak nabrati co nejvíce látky k příštímu vývoji.

Dni podzimní měly by *jen to* připomínati, buditi a nítiti v mladých duších. Ne oživovati staré sentimentality, nýbrž buditi a přetvářeti k novému methodickému životu staré, odvěké pudy.

Dne 1. srpna 1909 zemřel v Paříži romanopisec a umělecký kritik *Jean Dolent*, jeden z těch vzácných mužů, jichž neznají noviny a kterých nejmenují literární historické knihy, a přece „sůl země“, jak říká Carlyle; jeden z těch, kdož žijí v tichu a v mlčení jako v neporušitelném chrámě a kdož sedí jako myška ve středu světa a na křižovatkách života.

O Jeanu Dolentovi nevěděli tedy mnoho noviny ani profesori literární historie. Žil mimo oficiální literaturu, která také často ve Francii nejinak než u nás patří spíše dobrým loktům, vykřičenému hlasu a nerozpačité póze než opravdovým ctnostem ducha a tvořivé síly. A přece měl více vlivu v rozvoj a růst moderního umění a moderní literatury než nejedna oficiální veličina; a přece nebylo muže více milovaného uměleckou i básnickou mládeží pařížskou; a přece byl jeden z nejfrancouzštějších duchů své doby, dědic pravé francouzské verry a jiskry, statečné a čestné srdce, básník bez kothurnu, myslitel bez pózy, milenec bez afektace, mystik života a uctívač jeho tajemství bez scholastiky a jejího ceremonielu.

Jak působil v mládež, jak ji rozněcoval, jak ji osvobozoval a vracel jí samé, o tom krásně vykládá v malé pietní knížičce mladá romanciérka francouzská, paní Aurelová.¹ Není možno dosti doporučiti četbu této knížky každému, kdo chce nahlédnout trochu v to, co je literární a umělecká kultura velkého národa. Jaký kult entusiasmu, jaká čestná láska a oddaná víra! Takové úcty není věru u nás k nikomu. Jako holubice

1 - Vyšla právě v českém překladě Ludm. Kottnerové nakladem Grosmana a Svobody.